

Friedrich Puksoo päev 18.10.2019

Kell 12

- Avasõnad. **Krista Aru**
- Tervitussõnad. Tartu Ülikooli rektor **Toomas Asser**.
- Friedrich Puksoo 2019. a. auhinna kätteandmine. Auhinna annab üle EV kultuuriminister **Tõnis Lukas**.

Ettekanded:

- „Selle kõige järele soovin ainult ühte, et meie ülikooli raamatukogul ei tarvitseks häbeneda ...“ Friedrich Puksoo aeg TÜ raamatukogus. **Malle Ermel, TÜR**
- Eesti vöörkeelne raamat 1508-1830. Autoritest ja teostest, probleemidest ja valikutest. **Tiiu Reimo, Tallinna Ülikool**
- Friedrich Puksoo - klassikaline filoloog, filoloog kui klassik. **Janika Päll, Tartu Ülikool**

Vaheaeg, kohvipaus

Kell 14

- Teadusraamatukogud läbi aegade. **Jüri Engelbrecht, Eesti Teaduste Akadeemia**
- Au ja häbi, Juri Lotmani viimane soov. **Joonas Hellema, Eesti Rahvusringhääling**
- Lahing müraga on võidetav. **Kaarel Tarand, ajaleht Sirp**

Konverentssaali ees saab vaadata Friedrich Puksoole pühendatud näitust, mille hoostas Aili Bernotas.

Friedrich Puksoo auhind 2011–2021

Allikas: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing

Alates Friedrich Puksoo 100. sünniaastapäevast, 23. jaanuarist 1990, annab Tartu Ülikooli raamatukogu koostöös Eesti Raamatukoguhoidjate Ühinguga välja Friedrich Puksoo auhinda. Sellega tunnustatakse ühe silmapaistva raamatuloo-, raamatukogundus- või bibliograafiaalase väljaande autorit.

2011 – Piret Lotman

[Heinrich Stahli pastoraalne tegevus Rootsi Lääne-mere provintsidel 17. sajandi esimesel poolel](#) / Piret Lotman ; juhendaja: Riho Altnurme. Tartu : Tartu Ülikooli kirjastus, 2010. 180 lk. (Dissertationes theologiae Universitatis Tartuensis ; 20).

Heinrich Stahli (1600?–1657) eesti- ja saksakeelsete paralleeltekstidega neljaosaline „Käsi- ja koduraamat“ ning jutlustekogu rajasid aluse eesti kirjakeele järjepidevale arengule. Eesti kirjakeele täiustumise ja rahvusliku eneseteadvuse kasvuga kujunenud kriitiline hoiak Stahli sõnaloo suhtes on paraku kandunud üle ka tema isikule ja kogu tegevusele. Võõramaalastest pastoritele suunatud eestikeelsed tekstid olid talle aga pelgalt abivahendiks luterlike usutõdede õpetamisel sõdadest räsitud maa poolpaganlikule põliselanikkonnale.

Käeolevas uurimuses püütakse vaadelda Heinrich Stahli tegevust tema Rostocki ja Wittenbergi ülikoolidest pärit luterlike vaadete, samuti Rootsi kirikupoliitika kontekstis. Haritud ja kohusetundliku vaimuliku edasiliikumine ametiredelil oli toonastes Eestimaal oludes ootuspärane – maapastorina alustanud Stahlist sai juba neljakümnendate eluaastate hakul Ingerimaa kirikupea. Kuid mida kaalukamad olid tema kohustused, seda enam põrkus tema tegevus nii nende piirkondade ajaloolisest traditsioonist kui Rootsi kirikupoliitika ebajärjekindlusest tulenevatele vastuoludele. Stahli kiiret ja edukat karjääri Eestimaal toetas tema kohalike

olude ja keelte hea tundmine, Ingerimaa kirikuorganisatsiooni rajamisel sai ta omakorda rakedada Eestimaal kogemust. Kuid oma põhiülesande täitmiseks – Ingerimaa soomeugrilastest põliselanike luterlusse konverteerimiseks – puudus tal kogemus, keelteoskus ning eelteadmised. Veel enam – eesmärk ise oli ebareaalne. Elanike keelelist identiteeti tähtsustav luterlik käsitlus alahindas vene õigeusklike usulise identiteedi tugevust, mis üksnes ei ühendanud erineva etnilise ja sotsiaalse päritoluga inimesi – linna- ja maaelanikke, talupoegi ja aadlikke, vadjalasi, venelasi ja isureid –, vaid ületas isegi riigipiiri. Ingerimaa luterlik kirik seevastu oli killustunud erineva keelelise, sotsiaalse ja korporatiivse identiteediga kogukondadeks, mille konfliktid nii üksteise kui kirikupeaga raskendasid ühtse kirikuorganisatsiooni loomist ja takistasid oluliselt konverteerimistööd. Ingerimaal õnnestus Stahli luterliku kirikuorganisatsiooni rajamine, kuid püsivat jälge Rootsi kirik sellesse piirkonda ei jätnud – erinevalt Eestimaast, kus Heinrich Stahli panus eestlaste kristlike väärtushinnangute ja läänelike haridusideaalide kujundamisse polnud vähem oluline kui kirjakeele arendamisse.

Vello Paatsit tunnustati uurimuste eest, mis käsitlevad eestikeelsete raamatute levikut 19. sajandil, ja Ene-Lille Jaansonit trükkal Johann Christian Schünmanni tegevust käsitleva uurimuse eest.

2013 – Kaarel Vanamölder

Kommunikatsiooniväli Rootsi Läänmere-provintsi-des 17. sajandi lõpul – Reval(i)sche Post-Zeitung varauusaegse informatsioonikandjana / Kaarel Vanamölder ; juhendaja: dotsent Enn Küng. Tartu : Tartu Ülikooli kirjastus, 2012. 220, [1] lk., ill. (Dissertationes historiae Universitatis Tartuensis ; 27).

Väitekirjas käsitletakse Rootsi aja lõpul (u 1689–1710) Tallinnas perioodiliselt ilmunud trükitud ajalehte Reval(i)sche Post-Zeitung. Senises historiograafias on lehte vaadeldud omaette institutsioonina, kuid väitekirjas muudeti ainesele lähenemisel kontseptsiooni, käsitledes seda laiemalt varauusaegse Rootsi suurriigi ja Euroopa pressiajaloo kontekstis. Väitekirjaks koondatud artiklid avavad uurimisobjekti erinevaid tahke. Perioodiliselt ilmunud (Tallinna) ajalehte vaadeldakse esmalt koos teiste varauusaegsete infokandjatega (lendlehtede jms) kui tollase publitsistika ning ajalookirjutuse üht võimalikku allikat. Seejärel keskendutakse Reval(i)sche Post-Zeitungi trükkali isikule ja tema muudele igapäevastele tegevustele. Ajalehe väljaandmine polnud trükkalile asi iseeneses või eraldi ülesanne, vaid üks tahk informatsiooni edastamise ja uudiskandjate reprodutseerimises. Eraldi käsitletakse ajalehes avaldatud reklaam- ning muid teateid. Metodoloogilise uuendusena vaadeldi Reval(i)sche Post-Zeitungit esmakordselt paralleelselt Liivimaa kindralkubermangus välja antud ajalehtedega Rigische Montags (Donnerstags) Ordinari Post Zeitung (1680–1681), Rigische Novellen (1681–1710) ning teiste Saksamaa ajalehtedega, näiteks Königbergis ja Hamburgis ilmunutega. Võrdluse tulemusena selgus, et Reval(i)sche Post-Zeitungi näol on tegemist Riias ilmunud ajalehe lühendatud ümbertrükiga. See teadmine sunnib revideerima Balti varauusaegse pressi ajaloo seniseid seisukohti. Eesti- ja Liivimaa kubermangukeskuste ajalehtede väljaandmist tuleb vaadelda ühtse protsessina, mida initsieeris keskvõimu tahe kontrollida avalikkusele suunatud info edastamise viise ja kanaleid.

Indrek Operit tunnustati publikatsiooni „Eesti köitemärgised 1840–1940“ (Tallinn, 2012) eest.

2015 – Jürgen Beyer

Puksoo auhinna pälviv PhD Jürgen Beyer, rahvusvahelise haardega väga produktiivne raamatu-teadlane, oma 2013.–2014. aastal ilmunud Eesti ja Baltikumi raamatulugu käsitlevate seitsme eesti- ja võõrkeelse artikli eest. Kõrge reitinguga rahvusvahelise levikuga teadusajakirjades avaldatud publikatsioonid annavad tunnistust tema olulisest panusest rahvusvahelisse raamatuloolisse uurimistöösse.

Artiklites ilmneb autori eruditsioon väga selgelt: tegemist on ülimalt korrektse ja täpse raamatuloolasega, kes esitab väga üksikasjalikke andmeid varauusaegsete (peamiselt) saksa ja Baltimaade trükiste leidumuse ja provenientsi kohta erinevates Euroopa raamatukogudes. Arvestades tema publikatsioonide hulka, temaatilist haaret ning rahvusvahelist levikut, on tema panus Eesti raamatuloo uurimisse olnud märkimisväärne.

Printed autobiographies from the sixteenth and seventeenth centuries / Jürgen Beyer, Leigh T. I Penman. // Documenting the early modern book world: inventories and catalogues in manuscript and print / Ed. Malcolm Walsby, Natasha Constantinidou. Leyden, Boston : BRILL Academic Publishers. (Library of the written word ; 31. The handpress world ; 23). Pp. 161–184.

Die Legende vom Ewigen Juden in einer Übersetzung des Jahres 1663 / Ingrid Maier, Jürgen Beyer, Stepan Šamin. // Slovo : Journal of Slavic Languages and Literatures, 2013, No. 54, pp. 49–73.

Beyer, Jürgen. Mereröövli te panus Johann Fischeri kirjastustegevusse varauusaegses jututraditsioonis. // Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2012. Tartu : Õpetatud Eesti Selts, 2013. Lk. 181–195.

Beyer, Jürgen. Die Autobiographic des Pastors Friedrich Lowenstein aus Pemau (Livland). *Wolfenbüttler Notizen zur Buchgeschichte*, 2013, H. 1/2 (38), S. 23–47.

Beyer, Jürgen. Pietist Tractats in Swedish, Printed in Reval/Tallinn in the Early Eighteenth Century: Background and Bibliographical Career. *Ajalooline Ajakiri*, 2014, nr. 1 (147), lk. 115–135.

1715. aasta tallinnakeelne Uus Testament uues valguses / Jürgen Beyer, Kristiina Ross. // *Ajalooline Ajakiri*, 2013, nr. 4 (146), lk. 465–485.

Beyer, Jürgen. Undeutsche Bibeln für Deutsche? Zur Benutzung der ersten lettischen, dörpt-estnischen und revalestnischen Bibeldrucke (1685-1715). // *The German Book in Wolfenbüttel and abroad : Studies presented to Ulrich Kopp in his retirement*. Tartu : University of Tartu Press, 2014. Lk. 35–82.

2017 – Mare Rand

Rand, Mare. Ajaloolise kultuurivara jälgedel. Konrad Gessneri taimejoonistused Tartu Ülikooli Raamatukogus / Mare Rand ; [toimetanud: Malle Ermel, Rein Saukas ; kokkuvõtte tõlkinud inglise k. Sulo Lembinen, saksa k. Mare Rand ; järelsõna: Malle Ermel ; kujundanud Eve Valper]. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus, 2015. 156 lk. : ill., portr.

Raamat annab haarava ülevaate 16. sajandi Šveitsi universaalõpetlase Konrad Gessneri unikaalse taimejoonistuste kogu saamisloost ja edasisest saatusest. Lugejale tutvustatakse nii sõnas kui ka pildis materjali, mis jõudis 1804. aastal Tartu Ülikooli raamatukogu omandusse. Teadusmaailma jaoks on see veel suuresti avastamata aare.

Konrad Gessner oli silmapaistev botaanik, zooloog, teoloog, filoloog-leksikograaf, bibliograaf ja kollektsionäär.

Tunnustuse pälvisid kolm tööd

Einasto, Olga. Academic Library E-service Quality and Working User : Conceptual Model. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus, 2016. 185, [1] lk., ill.

(Dissertationes de mediis et communicationibus Universitatis Tartuensis ; 28).

Autor käsitleb oma uurimuses kaasaegse ülikooliraamatukogu e-teenuse kvaliteedi kontseptuaalset mudelit ja analüüsib kasutaja osaluse mõju e-teenuse protsessile ja tulemusele. Töötav kasutaja, kes eduka e-teenuse saamiseks rakendab oma kognitiivset ja emotsionaalset potentsiaali, on uus fenomen ülikooliraamatukogudes. Ülikooliraamatukogud on edukalt teostanud info- ja digipöörde, kuid kommunikatiivne pööre on veel kujunemas.

Ilomets, Tullio. William Henry Fox Talboti fotode ja fotogravüüride kollektsoon Tartu Ülikooli Raamatukogus. Tallinn : Aasta Raamat OÜ, 2016. 71, [1] lk. : ill.

Raamat tutvustab rahvusvaheliseltki huvipakkuvat fotokollektsiooni Tartu Ülikooli raamatukogus ning annab selle taustal ülevaate fotograafia ajaloost ning W. H. F. Talboti pärandi uurimisest meil ja mujal.

Volkonski, Immanuel. Tartu antikvariaat bibliofiilse trükise ringluses : lõputöö / juhendaja: Ilmar Vaaro. Tartu : Tartu Ülikool, 2016. 182 l.

Autor kirjeldab bibliofiilse trükise levikut ja raamatu-antikvariaatide tegevust Tartus, rõhuasetusega 1960.–1980. aastatel. Tegemist on suhteliselt tagasihoidlikult uuritud valdkonnaga meie raamatukultuuris.

2019 – Piret Lotman

Lotman, Piret. Eesti Rahvusraamatukogu 1918–2018 / [toimetanud Tiiu Reimo ; kujundanud Piret Niinepuu-Kiik]. Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu, 2018. 333 lk., ill., portr.

„Eesti Rahvusraamatukogu 1918–2018“ on arhiiviallikatel põhinev monograafia. See ei ole pelgalt ühe raamatukogu ajalugu, vaid tegemist on

raamatukogundusalast maailmapilti avardava teosega. Peale Eesti Rahvusraamatukogu ja raamatukogunduse ajaloo räägib see teos Eesti ajaloost laiemalt, on kultuuri- ja ühiskonnalooliselt oluline teetähis. Monograafia igas peatükis on näha autori asjatundlikku lähenemist ainesele ning samas ühe või teise ajastuloolise tegevuse mõistmist, säilitades raamatukoguhoidjate väärikuse.

Eesti Rahvusraamatukogu asutati 21. detsembril 1918 Eesti Vabariigi Riigiraamatukoguna. Ühegi teise Eesti raamatukogu ajalugu ei ole sedavõrd põimunud Eesti poliitilise ajalooga kui toonase riigiraamatukogu, tänase rahvusraamatukogu oma. Selle raamatukogu ajalugu on meie mälu ja selle katkestuste lugu. Eesti Rahvusraamatukogu ajalugu kõneleb informatsioonist, mida on levitatud või siis varjatud riiklikul tasandil, millist teadmist on väärtustatud, mida eiratud, mida hävitada püütud.

Ülevaade on jagatud kolme perioodi. Esiteks Eesti Vabariigi Raamatukogu 1918–1940 – riigiraamatukogu asutamine, vastuolu raamatukogu staatuse ja ühiskondliku nõudmise vahel, parlamendiraamatukogust vabariigi keskseks raamatukoguks. Teiseks vaadeldakse Riigiraamatukogu olukorda okupeeritud Eestis. Kolmas osa räägib tänasest Eesti Rahvusraamatukogust.

Tunnustati [Kaspar Kolki](#), tema faktitäpseid ja allikakriitilisi uurimusi „„Vana Tallinna raamatukogu“ kolm allikat: komplekteerimisest 16. sajandil“ (2017) ja „Dissemination and Survival of a Book Printed in 17th-century Tartu: The Case of Johannes Gezelius' Lexicon Graeco-Latinum (1649)“, kogumikus „Hellenostephanos. Humanist Greek in Early Modern Europe : Learned Communities between Antiquity and Contemporary Culture“. (Acta Societatis Morgensterniana ; VI–VII) (2018).

Ära märgiti ka kolmas nominent, kirjandus- ja kultuurilooline andmebaas-veebileht „[Tartu ilukirjanduses](#)“ (teele.luts.ee) ning selle põhjal valminud teejuhid.

2021 – Ülle Mölder, Janika Päll, Kaspar Kolk

[Töö ja püsivusega \[Võrguteavik\]: 500 aastat Madalmaade kuulsaima trükkali Christophe Plantini sünnist: näitus Tartu ülikooli raamatukogu 2020. aastal : kataloog / koostaja: Ülle Mölder ; toimetaja: Kaspar Kolk ; tekstide autorid: Ülle Mölder, Janika Päll, Kaspar Kolk ; kujundaja: Lilian Mengel ; fotode autor: Moonika Teemus. Tartu : Tartu Ülikooli Raamatukogu, 2020. Võrguväljaanne pdf. 90 lk. : ill., portr.](#)

Tegemist on väga põhjalikult koostatud kultuurilooliselt olulise ülevaatega, mille kokku panemine on nõudnud sügavaid teadmisi klassikalisest filoloogias ja varauusaegsest kirjakultuurist. Töö tutvustab Antwerpenis 1555. aastal loodud trükikoda, mis kuulus Christophe Plantinile. Nii hakati seal trükitud väljaandeid nimetama plantiinideks. Kolme sajandi jooksul andis Plantini kirjastus välja eelkõige religioosset ja humanistlikku kirjandust, kuid samuti antiikautorite teoseid. Kataloog tutvustab ja kirjeldab erilise üksikasjalikkusega trükikoja väljaandeid, mille originaaleksemplarid on olemas ka Tartu Ülikooli raamatukogus.

[Kaarina Reinu](#) tunnustati 2019.–2020. aastal avaldatud artiklite eest, mille kirjutamise aluseks on ladinakeelsed tekstid, mis kirjeldavad varauusaegseid arusaamu looma- ja taimeriiigist ning meditsiinist.